

Доля людини (переказ скорочено)

Михайло Шолохов

Твір розпочинається описом першої післявоєнної весни. Перепливши на ледь цілій плоскодонці річку Єланку, невідомий оповідач чекає на причалі, доки можна буде продовжити свій шлях, біля невеликого хутора. Шофер, що пригнав машину, сказав, що в дорогу можна буде виїхати лише через 2 години, не менше. Намочивши свої цигарки під час переправи, чоловік розклав їх на тину, чекаючи поки вони висохнуть.

Незабаром з хутора на шлях вийшов чоловік, що вів за руку маленького хлопчика віком десь 5-6 років. Зупинившись біля машини на декілька хвилин, він продовжив свій шлях до оповідача. Привітавшись і познайомивши свого сина з молодим чоловіком, він пригостив його своїми цигарками. Під час діалогу з'ясувалося, що чекати човен ще десь години дві, то ж батько хлопчика присів і продовжив розмову:

— А я йду мимо, дивлюся: свій брат — шофер загорає. Ти що ж, усю війну за баранкою?

— Майже всю.

— На фронті?

— Так.

— Ну, й мені там довелося, братухо, зазнати горенька по саме горло й вище...".

Роздумуючи про своє життя та риторично запитуючись за що життя його так покарало, Андрій Соколов почав розповідь. Народився він тисяча дев'ятого року у Воронезькій губернії. Під час громадянської війни воював за Червону Армію. Під час голодного 1922 року подався на Кубань, там працював. Повернувшись додому, побачив, що мати та сестрички загинули від голоду. Не маючи більше нікого з рідних, продав хатину та поїхав до Воронежа. Там одружився на жінці-сироті, про яку говорить, що "не було для мене вродливішої і милішої від неї, не було на світі і не буде!". Через певний час з'явилися дітки, спочатку хлопчик, а згодом і двоє дівчаток.

І жили собі щасливо, Андрій працював шофером, йому подобалася автосправа. Через певний час збудували хатину, ділянку видали біля авіазаводу, якби не там, то "може й життя по іншому склалося би".

Розпочалася війна, Андрій Соколов пішов на фронт. Прощаючись з ним, дружина плакала і казала, що більше не побачаться ніколи. Чоловік тоді розлютився, але обійняв усіх своїх дітей та кохану; вирушив у дорогу.

На війні перевозив снаряди. За перший рік був поранений 2 рази, а в травні 1942 року потрапив у полон. Під час одного бою мав стигнути підвезти зброю своїм, але не встиг. Машину підірвали, а як він вижив сам не знає. Розплющить очі, подивиться на весь цей жах і знову заплющить. Сил підвестись не було ніяких. Так і лежав, доки не побачив шістьох німців з автоматами. Побачив та сів, потім підвівся. Не хотів смерть лежачи зустрічати. Але не довелося тоді загинути, бо чоловік був міцний, сильний, погнали його на роботу. З останніх сил йшов, а коли не міг, то інші полонені під руки

брали та несли, бо німці нікого не шкодували. Здався, впав – загинув.

Переночувати полонених загнали в напіврозбиту церкву в зруйнованому селі. До того вона була потрощена, що коли розпочався дощ, від даху в ній не було ніякої користі: "так усю ніч і протинялися ми в оцій церкві, як вівці в темній кошарі". Під час обстрілу, під який потрапив Андрій та машина, був контужений та вивихнув плече. Щастя було, що серед усіх полонених знайшовся лікар, який допомагав, чим тільки міг: "от що значить справжній лікар! Він і у полоні, і в потемках свою велику справу робив".

Довга та ніч була, довга і тяжка. Тишу порушували розмовами, хлопці запитували один одного хто звідки, як хто у полон потрапив, шукали знайомих. Коли до чоловіка донеслися слова:

"Якщо завтра, перед тим як гнати нас далі, всіх вишикують і будуть викликати комісарів, комуністів і євреїв, то ти, взводний, не ховайся! З цього діла у тебе нічого не вийде. Ти думаєш, як гімнастюрку скинув, то за рядового зійдеш? Не вийде! За тебе відповідати я не маю наміру. Я перший викажу тебе! Я ж знаю, що ти — комуніст і мене агітував поступати в партію, ось і відповідай за свої діла".

І хоча просив командир не видавати його, зрадник лиш відмовив приказкою про свою сорочку, що ближче до тіла. Соколов не витримав такої підлості:

"Ні, думаю, не дам я тобі, сучому синові, виказати свого командира! Ти в мене з цієї церкви не вийдеш, а витягнуть тебе, як падлюку, за ноги!" Ледь-ледь розвиднілось — бачу: поруч зі мною лежить горілиць пикатий парубчисько, руки за голову заклавав, а коло нього сидить у самій спідній сорочці, коліна обняв, худенький такий, кирпатенький хлопчина, і дуже собою такий блідий. "Ну, — думаю, — не впорається цей хлопчина з таким гладким жеребцем. Доведеться мені його рішити".

Так і сталося, не дав чоловік видати свого командира, голими руками придушив зрадника, той і викрикнути не встиг. А на ранок, як і думали, вивели всіх перед церквою, вишукуючи командирів, комісарів, комуністів. І, незважаючи на те, що більша частина натовпу була ними, ніхто і слова не сказав. Але все ж таки, 4 з юрби забрали – одного єврея та 3 чорнявих росіян з кучерявим волоссям – та розстріляли.

Продовжився шлях полонених до Познані, вже до справжнього табору. А Андрій Соколов, починаючи ще з першого дня полону, надумав тікати, чекаючи лише слушної нагоди, яка видалася одного травневого дня, коли робітників послали копати ями для тіл таких же військовополонених. Примітивши, що охоронці відволіклися, чоловік побіг у лісок. Німці схаменулися не одразу, бо знайшли Андрія лише на 4 день. Не знаючи звідки у нього знайшлося стільки сил, він за троє діб пройшов пішки 40 кілометрів. Але ж коли знайшли його, не передати скільки болю він відчув. Мало того, що вони били, доки не набридло, та ще й собак нацькували. Привезли у табір, де місяць у карцері просидів за втечу, але був радий, що хоч живим залишився.

Згадуючи весь цей жах, у чоловіка тільки що сльози не лилися, а така туга стягнула серце. Згадав всіх товаришів, що загинули, всі ті муки, що довелося пережити.

Два роки в полоні був Андрій Соколов, пів-Німеччини об'їздив, де тільки не був. Розказав він і про те, що хоча місто змінювалося, манери німців – ні. Били руками,

ногами, били палками, всім, що попадеться під гарячу руку. Годували гірше, ніж собак, за ці 2 роки схуд більше, ніж на 25 кілограм, а працювати змушували більше, ніж здорових людей. Тяжко було згадувати, бо горя пережив сповна за цей час.

Перевели їх згодом в інший табір, десть під Дрезденом. Змусили працювати на каменоломні, при цьому норму дали більше, ніж полонені могли б виконувати. Прийшло людей в цей табір сто сорок два чоловіки, а через два місяці залишилося п'ятдесят сім. Умови для існування були зовсім страшні.

Одного разу після такого робочого дня поверталися полонені в свій барак, коли, змучений голодом і втомою, Андрій не витримав і вигукнув: "їм по чотири кубометри виробітку треба, а на яму кожному з нас і одного кубометра з головою вистачить". І знайшовся один негідник, що передав всі слова комендантові табору.

Другого дня після цих гірких слів викликали білолагу до коменданта. Одразу було зрозуміло навіщо кличуть; попрощався з товаришами. Йдучи на смерть, попрощався "по табірному номер триста тридцять перший" із зорями та згадав про дружину свою Іринку, про діточок, засумував за ними, шкода було, що не побачить їх у свою останню хвилину.

Зайшов у комендантську, перше на що глянув був стіл, п'ятеро німців за ним сиділи, а на ньому їжі всякої, що геть нудити почало Андрія, насилу очі від нього відвів. Прямо перед ним сидів німецький комендант, який іронічно погрожував застрелити Андрія за такі слова. Безстрашно дивився на німця полонений. Комендант запропонував наостанок випити за перемогу німців у війні, на що Андрій відповів, що він був би не радянським солдатом, як би це зробив. Тоді з посмішкою запропонував німець випити за погибель чоловіка. Андрій погодився. Налив йому склянку комендант, той випив, закусити відмовився, бо не звик після першої закушувати, налив німець і другу склянку, Андрій знову відмовився, думаючи про те, що хоч нап'ється перед тим, як загинути. Може легше смерть зустріне. А німці сміються, сподобалась їм сміливість чоловіка. Налив комендант і третю склянку, Андрій відкусив шматок хліба, а залишок відклав; тримав гідність російського чоловіка.

Настільки вразило це німця, що той відпустив Андрія, відмовившись стріляти, дав йому невелику хлібину і шмат сала, відпустив. Чоловік розвернувся, а йдучи думав про те, що отримає кулю в спину; обійшлося.

Ледь дійшов до бараку та й впав без свідомості. Розбудили його товариші, питаючи як будуть ділити харчі, відповів: "усім порівну".

Згодом перевели найміцніших на працю в шахту. Приїхав німецький командир, обрав сім чоловік, що до війни працювали шоферами, серед них був і Андрій Соколов. Став возити майора-інженера у справах, життя хоч і було невеселим, але все краще, ніж у таборі. Через декілька тижнів роботи, почав Андрій возити майора на оборонні споруди, що німці побудували проти наших. Тоді геть сон чоловік втратив; не спав – думав як втікти на рідну землю. А бої були велись вже близько, то часу гаяти не треба було.

На вулиці знайшов шмат телефонного дроту та у руїнах гирьку – приготував для

майора. І якось на вулиці зустрів п'яного німецького офіцера, завів у руїни, той розпрощався з формою. Обравши вдалий момент, коли майор задрімав, зупинив машину та два рази стукнув гирькою у ліву скроню, але вбивати не хотів, думав, що зможе у нагоді стати нашим. Переодягся у німецьку форму та й помчав туди, де йшов бій.

Дорога була смертельна, бо ззаду стріляли німці, а спереду радянські солдати зустрічали німецького майора. Так маневрував Соколов, що й сам дивується, але доїхав до наших, зупинив машину, вискочив й почав рідну землю цілувати. Скинув з себе форму ворожу, і попросив доставити майора з портфелем до командира дивізії. Чоловіка нагодували, відвели в баню, а ввечері привели до полковника. Той сердечно дякував за цінність, що представляв собою німецький майор, обіцяючи представити чоловіка до нагороди. Андрій одразу ж попросив зачислити його у стрілецьку частину, але полковник відмовив, сказавши, що спочатку треба підлікуватися в госпіталі.

Звідти він одразу написав дружині листа, описавши коротко, що потрапив у полон та що повернувся. Трохи приходячи до тями, три тижні чекав відповідь з дому, але отримав лише лист від сусіда, що написав про те, як ще у сорок другому році німці обстрілювали авіазавод і одна бомба влучила прямо у будинок, Ірина з дівчатами саме вдома була, а син Анатолій пішов добровольцем на фронт. От і все.

Отримавши відпустку на місяць, Андрій одразу поїхав у Воронеж, подивитися на те, що залишилося від його минулого життя. Побачивши глибоку яму на місці будинку, і години там не залишився – того ж дня поїхав назад у дивізію.

Через три місяці радість проникла у серце Андрія – отримав від сина листа, який на фронті вже командиром батареї став, отримав ордени та медалі, і ніби нове життя розпочалося. Все мріяв, що зустрінуться вони, Анатолій одружиться, і буде чоловік з внуками вік свій дожидати. Але не так сталося. В День Перемоги Анатолія застрелив німецький снайпер.

Через деякий час Андрія демобілізували, але у Воронеж повертатися він нізащо не хотів. Пригадав, що в Урюпинську живе його давній приятель, туди і подався. Він і його дружина дали чоловіку притулок; чоловік влаштувався шофером в автороті. У цьому місті познайомився він з новим своїм синочком; повертався з рейсу і біля чайної бачив кожного разу малого сироту, годували його хто чим міг. І так шкода йому стало малого хлопчину. Покликав якось Ванюшку до себе, розпитав про батьків, малий і розказав, що батька на фронті вбили, мама під час евакуації загинула, а зараз ночує де прийдеться.

"Закипіла тут в мені гаряча сльоза, і одразу я вирішив: "Не буде того, щоб ми нарізно пропадали! Візьму його до себе за рідного". І відразу в мене на душі стало легше і якось світліше. Нахилився я до нього, тихенько питаю: "Ванюшка, а ти знаєш, хто я такий?" Він і запитав, як видихнув: "Хто?" Я йому й кажу так само тихо: "Я — твій татко".

Хлопчик зрадів аж до сліз, пригорнувся до Андрія, викрикуючи слова про те, що знав, що батько його знайде. Горнувся до нього, як до рідного. Відвів батько сина в

квартиру, нагодували його хазяїн і хазяйка, самі вони бездітні були, а жінка все плакала. На другий день повів хлопчину у перукарню, вимив, вклав спати. А сам по крамницях побіг, купив одяг малому. Першу ніч вставав 4 рази, милувався на те, як спить синочок.

І так вже прив'язався Ванюшка до батька нового, що тікав зустрічати з рейсу його і чекав до самої ночі. Потім сталося так, що автоінспектор відібрав у Андрія шоферську книжку, трапилася аварія з коровою. Попрацював він трохи тесляром, а потім подався до знайомого на роботу, так і опинився тут.

Розповідь Андрія перервалася шумом води, підпливав човен. Чоловіки попрощалися один з одним і розійшлися. Ванюшка йшов поруч з батьком:

"Дві осиротілі людини, дві піщинки, закинуті в чужі краї воєнним ураганом небаченої сили... Що ж то чекає їх попереду? І хотілось би думати, що ця російська людина, людина незламної волі, все витримає, і біля батьківського плеча виросте той, який, змужнівши, зможе все витерпіти, все подолати на своєму шляху, якщо на це покличе його Вітчизна".

Висновки:

за жанром твір "Доля людини" — оповідання;

головні герої: оповідач, від імені якого ведеться розповідь, Андрій Соколов;

тема: особистість на війні; незламність людини під гнітом тяжких випробовувань, що випали на її долю;

головний герой Андрій Соколов описує епізоди свого життя, коли він перебував у полоні, розповідаючи про всі випробування, які довелося витримати.